

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Interviews (oud-)pupillen

Bronstudie 5 bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector

Creemers, H.; Offermans, J.; Moonen, X.

Publication date

2019

Document Version

Final published version

Published in

Bronstudies bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Creemers, H., Offermans, J., & Moonen, X. (2019). Interviews (oud-)pupillen: Bronstudie 5 bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector. In *Bronstudies bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector* (pp. 139-157). Universiteit van Amsterdam.

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2019/06/12/onvoldoende-beschermde-geweld-in-de-nederlandse-jeugdzorg-van-1945-tot-heden/Bronstudies+geweld+in+de+residenti%C3%A5le+LVB-jeugdsector.pdf>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Interviews (oud-)pupillen

Bronstudie 5 bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector

Hanneke Creemers, Julia Offermans en Xavier Moonen

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 2019

Bronstudies bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector

1. Archiefonderzoek: methodologische verantwoording
Anton van Renssen, Hanneke Creemers en Xavier Moonen
- 1a. Archiefonderzoek: Vereniging Kinderzorg 1950-1980
Anton van Renssen, Hanneke Creemers en Xavier Moonen
- 1b. Archiefonderzoek: Pameijer en Maasstad 1980-2005
Anton van Renssen, Hanneke Creemers en Xavier Moonen
2. Meldingen Inspectie
Inge Wissink, Natascha Zwalua en Xavier Moonen
3. Enquête medewerkers
Inge Wissink, Anne-Marie van Dijken en Xavier Moonen
4. Interviews sleutelfiguren
Inge Wissink, Anna Snijder en Xavier Moonen
5. Interviews (oud-)pupillen
Hanneke Creemers, Julia Offermans en Xavier Moonen
6. Meldingen meldpunt
Inge Wissink, Carina Okkerman en Xavier Moonen

Interviews (oud-)Pupillen

1. Inleiding

2. Methoden

- 2.1 Respondenten
- 2.2. Procedure
- 2.3 Instrument
- 2.4 Analyse

3. Resultaten

- 3.1 Wat is er gebeurd?
- 3.2 Hoe kon het geweld gebeuren?
- 3.3 Hoe is het geweld ervaren en welke invloed heeft dit gehad op het latere leven?
- 3.4 Adviezen van (oud-)pupillen aan groepsleiders in OBC's

4. Samenvattende conclusies

- 4.1 Wat is er gebeurd?
- 4.2 Hoe kon het geweld gebeuren?
- 4.3 Hoe is het geweld ervaren en welke invloed heeft dit gehad op het latere leven?
- 4.4 Beperkingen
- 4.5 Slotconclusie

Referenties

Bijlage: Interviewleidraad 'geweld in jeugdzorg' LVB

Interviews (oud-)pupillen

Met speciale dank aan Anne Vos.

1. Inleiding

Er zijn gesprekken gevoerd met (oud-) pupillen om inzicht te krijgen in hun beleving van het verblijf in een orthopedagogisch behandelcentrum, in het bijzonder hun ervaringen met geweld door begeleiders en/of medepupillen. De onderzoeksvragen die we met deze bronstudie wilden beantwoorden waren: wat kan op basis van de interviews met de (oud-) pupillen gezegd worden over 1) wat er zich aan geweld heeft voorgedaan binnen de residentiële LVB jeugd-sector in de periode van 1945 – 2017, 2) hoe het geweld kon gebeuren, en 3) hoe het geweld is ervaren en welke invloed dit heeft gehad op het latere leven.

2. Methoden

2.1 Respondenten

Respondenten voor deze bronstudie zijn gezocht via OBC's, kennisnetwerken en verenigingen en via sleutelfiguren en contacten van de onderzoekers. Via deze wegen zijn veertien respondenten gevonden waarmee een gesprek is gevoerd, namelijk één huidige pupil en dertien oud-pupillen van verschillende OBC's. Er deden negen mannen en vijf vrouwen mee aan het onderzoek. De respondenten waren tussen de zeventien en de 62 jaar oud. Acht van de dertien oud-pupillen woonden de afgelopen tien jaar in een OBC (tijdvak 3). De andere vijf oud-pupillen woonden voor 1968 (tijdvak 1) en/of tussen 1968 en 1993 (tijdvak 2) in een OBC. Alle respondenten hebben in verschillende OBC's gewoond, waarbij de duur van het totale verblijf varieerde van vier tot zestien jaar. De huidige woonsituatie van de oud-pupillen wisselde. Sommigen van hen woonden zelfstandig, al dan niet met interne of ambulante hulp. Anderen woonden begeleid (inclusief Kamer Trainings Centrum) of bij hun ouders.

2.2 Procedure

De gesprekken met de huidige pupil en de oud-pupillen die recent de instelling hadden verlaten werden gevoerd op het OBC. De gesprekken met de oud-pupillen die de instelling al langer hadden verlaten werden gevoerd bij de respondent thuis. Bij één gesprek koos de respondent voor de aanwezigheid van moeder, een ander gesprek werd gevoerd in de aanwezigheid van een oud-groepsleidster. De gesprekken duurden 45 tot 60 minuten.

Voorliggende bronstudie is goedgekeurd door de Commissie Ethiek van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam (dossiernummer 2018-CDE-8591). Alle respondenten en indien van toepassing ook de wettelijke vertegenwoordigers hebben *informed consent* gegeven. De interviews werden opgenomen en verbatim getranscribeerd.

2.3 Instrument

Voor de gesprekken is gebruik gemaakt van een semi-gestructureerd interview (zie Bijlage) dat zich richt op mogelijke incidenten en de invloed daarvan op het leven van de pupil. De leidraad voor dit interview is een vereenvoudigde versie van de leidraad aangereikt door de Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg, verder te noemen commissie. De leidraad bestaat uit twee thema's, namelijk ervaringen met incidenten van geweld en de invloed van ervaringen met geweld op latere leeftijd. Tijdens het interview is er overwegend gebruik gemaakt van open vragen. De interviewer en respondent stelden een tijdslijn op, waarop werd aangegeven in welke periode(n) de respondent in een OBC woonde. Vervolgens werd besproken of de respondent in de verschillende OBC's op de tijdlijn geweld ervaren had, waarbij er voor elke periode kon worden aangegeven om welke geweldsvormen het ging. Hierbij werden pictogrammen gebruikt ter ondersteuning.

Afhankelijk van de voortgang, mogelijkheden en motivatie van de respondent werden vragenlijsten afgenomen over de gezondheid van de respondent en over ervaringen met verschillende geweldsvormen in de jeugdzorg en in de thuissituatie. Deze vragenlijsten zijn aangereikt door de commissie en zijn ten behoeve van deze bronstudie vereenvoudigd en mondeling afgenomen. Hiermee werd uiteindelijk bij negen respondenten gestart. De antwoorden op deze vragen zijn meegenomen in de analyse, met uitzondering van de antwoorden over de thuissituatie die niet zijn meegenomen in deze bronstudie.

2.4 Analyse

De transcripties van de interviews zijn geanalyseerd volgens de kwalitatieve analysemethode zoals beschreven door Boeije (2005) van het open, axiaal en selectief coderen. Hierbij vormden de onderzoeksvragen het uitgangspunt. Tijdens het open coderen werden relevante passages die mogelijk antwoord zouden geven op één van de onderzoeksvragen gelabeld met het betreffende nummer. Vervolgens zijn er tijdens het axiaal coderen hoofd- en subcodes aan deze passages toegevoegd. Daarbij is gebruik gemaakt van annotaties, om bijzonderheden van passages te beschrijven. Tijdens het selectief coderen zijn de resultaten per onderzoeksvraag schematisch geordend en uit deze schema's zijn onderstaande resultaten voortgekomen.

3. Resultaten

Vooraf willen we benadrukken dat – hoewel de meeste respondenten veel en goed hebben kunnen vertellen over geweld dat zij ervaren hadden in de OBC's waar zij wonen of woonden – de beperkte taalvaardigheid en het verminderd concentratievermogen dat kenmerkend kan zijn voor pupillen met LVB van invloed kan zijn geweest op de aard van de verkregen antwoorden. Ondanks dat hiermee rekening is gehouden in de gesprekken door enkelvoudige en open vragen te stellen, antwoorden samen te vatten en door het gebruik van pictogrammen, bleek het soms lastig om met behulp van doorvragen concretere informatie over de geweldservaringen en de impact daarvan te krijgen.

3.1 Wat is er gebeurd?

Fysiek geweld

Alle respondenten gaven aan ervaringen te hebben met geweld in de OBC's, zowel op de groep als in één op één situaties. Fysiek geweld door pupillen onderling en naar pedagogisch medewerkers werd het meest genoemd. Veel respondenten beschreven dit fysiek geweld als slaan, schoppen, met spullen en meubilair gooien en spullen kapot maken. Een aantal keer werden ook duwen, bijten, aan haren trekken en met een vuurwapen of mes dreigen genoemd. Wanneer gevraagd werd hoe vaak deze handelingen voorkwamen, werd er gesproken van wekelijks tot dagelijks. Voor de meeste respondenten gold dat deze vorm van geweld gedurende hun hele verblijf op de betreffende groep voorkwam. In de volgende citaten worden ervaringen met fysiek geweld geïllustreerd:

Interviewer: “[...] [Jongeren om jou heen waren agressief naar elkaar toe en naar groepsleiding]. Waar moet ik dan aan denken?”

[...]

Pupil: “Dreigen, het slaan, het schoppen, het pesten, het schelden, dingetjes {ehm}, kapot gooien, dingetjes omduwen, met stoelen gooien”.

Pupil: “Op <naam instelling> moest je steeds vechten om {ehm}, om {ehm}, mee te doen, om mee {ehm}, te komen, snap je wat ik bedoel? En ik heb daar een zware tijd gehad.”

Pupil: “Ja. Eh, je gaat meedoen. Om je eigen te verdedigen.”

Bijna alle respondenten gaven aan dat bij fysiek geweld door pupillen, de pedagogisch medewerkers fysiek ingrepen, bijvoorbeeld door te fixeren. Dit fixeren bestond veelal uit pupillen vastpakken, vasthouden en naar een andere ruimte begeleiden. Een pupil die in een vroeg tijdvak in een OBC woonde sprak daarbij over een isolatiecel. Het fysiek ingrijpen door pedagogisch medewerkers werd door bijna alle respondenten als een vorm van geweld ervaren, en wordt geïllustreerd in de volgende citaten:

Pupil: "[...] toen ik iets groter werd, als ik dan boos werd, dan moest iemand me op de grond leggen, gooiden ze me wel eens bij het {ehm}, ja, konden ze me niet echt {ehm}, niet echt {ehm}, met {ehm}, drie man aan of zo. Dat konden ze niet meer."

Interviewer: "En wat gebeurde er dan? Als jij een medebewoner of een groepsleider sloeg?"

Pupil: "Dan kreeg je straf van de leiding."

Interviewer: "En wat voor straf was dat?"

Pupil: "Dan moest je op je kamer zitten, voor straf op je kamer zitten. Dan kreeg je van de leiding op je donder."

Interviewer: "Ja, ja."

Pupil: "En zo ging dat wel."

Interviewer: "En pakten ze je dan wel eens vast? En brachten ze je dan naar je kamer? Of ging je dan zelf?"

Pupil: "Nou, naar boven geschopt."

Daarnaast noemden enkele respondenten andere ervaringen met fysiek geweld van pedagogisch medewerkers. Zo vertelde een aantal cliënten dat groepsleiding hen had geslagen of iets naar hen had gegooid. Oud-pupillen die de laatste tien jaar in een OBC woonden gaven daarbij aan dat het om eenmalig incident ging, terwijl oud-pupillen uit vroegere tijdvakken aangaven dat dit vaker voorkwam. Ook noemde alleen deze laatste groep expliciet dat er door de groepsleiding fysiek gestraft werd wanneer zij iets deden wat niet mocht of instructies niet opvolgden, bijvoorbeeld door te schoppen of te slaan met een liniaal. Ter illustratie de volgende citaten:

Pupil: "Ja, (...), maar als je niet luisterde, dan kreeg je, van <naam groepsleider> met een latje."

Interviewer: "met een liniaal?"

Pupil: "Ja, op de kont."

Interviewer: "door één van de leiders?"

Pupil: "Ja, de hoofdleider."

[... pupil beschreef dat de jongeren voor straf op een stoel moesten zitten]

Interviewer: "Je ging daar wel altijd zelf op zitten?"

Pupil: "Ja, want anders dan pakken ze je vast met z'n drie leidings." [...] Daarom mocht je ook geen schoenen aan binnen, maar moest je altijd je sloffen aan hebben. Zodat als je je wil verzetten en je bijvoorbeeld stampt het niet zo super veel pijn doet als dat je schoenen aan hebt."

[...]

Interviewer: "Maar groepsgenoten gingen niet altijd zelf op de stoel zitten?"

Pupil: "één niet die moest altijd wel vastgepakt worden. Groepsleiding was altijd met z'n drie daar. En dan zetten ze je tegen de muur en dan doen ze allemaal rare dingen zodat hij niets meer kon".

Geconcludeerd kan worden dat de pupillen op wekelijkse tot dagelijkse basis geconfronteerd werden met fysiek geweld door pupillen en medewerkers. Geweld door medewerkers werd ervaren in reactie op geweld door pupillen, maar ook – meer in de vroege tijdvakken – als sanctie of zonder dat de aanleiding bekend was.

Psychisch geweld

Ook psychisch geweld door pupillen onderling en naar pedagogisch medewerkers werd veel genoemd. Respondenten omschreven dit psychisch geweld als dreigen, schelden en schreeuwen. Tevens noemde een aantal respondenten dat zij een tijd gepest werden door medepupillen. Wanneer werd gevraagd hoe vaak deze gedragingen voorkwamen, werd er wederom gesproken van wekelijks tot dagelijks. Ook voor deze vorm van geweld gold dat dit voor de meeste respondenten gedurende het hele verblijf op de betreffende groep voorkwam. Een oud-pupil vertelde over psychisch geweld door pupillen: "Op groepen ja, er is altijd wel ruzie geweest, altijd wel conflicten, {ehm} veel gescheld en {ehm} ja, er zijn veel wel ervaringen die ik mee heb gemaakt van, vooral toen ik heel jong was moest ik heel veel verhuizen door jeugdzorg en daarmee, {ehm} word je ook agressief. Ik ben wel agressief geweest vroeger, ik heb ook wel dingen gedaan wat niet mag, zeg maar."

Daarnaast vertelden twee respondenten over een gevoel van onveiligheid vanwege brandstichting door pupillen: "Eentje die vond het, {ehm}, geinig om de afzonderingsruimte in de fik te zetten."

Ook ervaringen met psychisch geweld door pedagogisch medewerkers naar pupillen werden genoemd, zij het in minder mate. Een aantal respondenten gaf aan dat pupillen geregeld voor straf een tijd op een stoel moesten zitten, zoals geïllustreerd werd in een eerder citaat. Ook gaven respondenten aan dat het voorkwam dat zij niet voldoende te eten kregen of vuile kleding moesten dragen. Eén respondent noemde dat pedagogisch medewerkers hem niet geloofden toen hij seksueel geweld door een pedagogisch medewerker aan hen meldde. Een andere respondent vertelde dat de pedagogisch medewerkers hem vaak de schuld gaven van bepaalde incidenten en dat hij, nadat hij eerder op de dag gefixeerd was en daardoor gewond, op zijn kamer moest blijven en een andere reden moest geven voor zijn verwondingen:

Pupil: "Ik moest na school altijd op mijn kamer blijven, want als ik bijvoorbeeld in de ochtend gefixeerd werd, dan kon ik wel naar school, en dan kon ik zeggen dat ik op school gevochten heb of zo. Maar als ik bijvoorbeeld om vier uur, vijf uur gefixeerd werd, kon ik de rest van de dag op mijn kamer zitten, want ja, dat is niet zo netjes als ze dan zien dat ik verwond ben. Dat moest ik ook gewoon van ze. Ja ik kan wel op de groep komen en bij kinderen gaan zeggen: 'Ja, ik ben verwond', dan kregen de ouders ook een slecht beeld en dat mocht ik niet zeggen, ik moest altijd zeggen dat ik gevochten heb of zo, ik moest altijd mezelf er onderuit lullen."

Interviewer: "Groepsleiding heeft aan jou gevraagd om dat dan geheim te houden?"

Pupil: "Ja, nee, niet zozeer, maar ik moest dan gewoon op mijn kamer blijven, ze probeerden het wel achter te houden voor kinderen. Als kinderen dan vroegen wat er is gebeurd dan zeiden ze altijd dat ik gevochten had, of zo. Ze houden het achter voor de kinderen, en voor de ouders".

Kortom, pupillen ervoeren op wekelijkse tot dagelijkse basis psychisch geweld door pupillen en in mindere mate door medewerkers. Er waren geen opvallende verschillen in het psychisch geweld ervaren door pupillen over de drie tijdvakken.

Seksueel geweld

Drie respondenten rapporteerden ervaringen met seksueel misbruik door pupillen onderling in het tweede en derde tijdvak. Eén respondent werd op twee verschillende behandelgroepen ongewenst aangeraakt, moest ongewenst haar kleding uittrekken en had ongewenst seks met twee medebewoners.

Pupil: "Daar [in de instelling] is eigenlijk ook iets heel erg misgegaan. Er was een groepsgenoot en die vond het leuk om [pupil wijst picto aan van ongewenste seks]. Daarvoor was ik nog maagd en wist ik nog steeds niet wat ik moest en wat het betekende. Dus die heeft mij echt ontmaagd."

Interviewer: "Tegen jouw wil in?"

Pupil: "Ja, ik wist niet wat we deden. Uiteindelijk wilde ik zelf niet meer. Ik denk 'volgens mij is dit niet goed'".

Een andere respondent gaf aan dat hij meerdere malen heeft gezien dat vrouwelijke pupillen onnodig werden aangeraakt door mannelijke pupillen. Bij ongewenste aanrakingen ging het om regelmatig terugkerende incidenten, bij ongewenste seks werden enkele incidenten beschreven of werd niet duidelijk hoe vaak incidenten hadden plaatsgevonden. Een derde respondent vertelde dat er naaktfoto's van pupillen werden verspreid en op *social media* geplaatst door medepupillen, zoals geïllustreerd in het volgende citaat.

Pupil: "Ja, er gingen wel veel naaktfoto's rond van mensen."
Interviewer: "Van medebewoners?"
Pupil: "Ja, van medebewoners."
Interviewer: "en dat waren dan jouw groepsgenoten die dat verspreidden?"
Pupil: "Ja, soms werd het zelfs verkocht, van een jongere die bij ons op de groep woonde."
Interviewer: "En wat, wist de groepsleiding daar van?"
Pupil: "Uiteindelijk wel, ja. Toen hij begon te huilen midden in de groep, werd het pas ter sprake genoemd. Maar ja, toen waren ze eigenlijk al te laat. Die waren zelfs op school en alles, ze stonden zelfs op insta."

Twee respondenten die in de twee eerste tijdvakken in een OBC woonden vertelden seksueel misbruikt te zijn door groepsleiders. Zo gaf één respondent aan dat hij op twee verschillende behandelgroepen seksueel misbruikt is door dezelfde pedagogisch medewerker. Een andere respondent vertelde dat hij en medepupillen meerdere malen seksueel zijn misbruikt door de fraters (groepsleiders). Hierbij ging het om onnodige aanrakingen en betasting meerdere malen per week, onnodig kleding moeten uittrekken en verkrachting. Ook moest hij voor straf soms naakt in de hoek van de ruimte staan.

"Als we 's avonds naar bed toe gingen, lagen wij altijd op grote zalen. Dus ja, die mensen die het woord van Hem moesten verkondigen hadden vrij spel om bij jou wat uit te halen. En, dan 's avonds, als wij het gebed hadden gedaan, dan kreeg je op je hoofd een kruisje, en met die andere hand zaten ze bij je... bij je geslachtsdeel."

Geconcludeerd kan worden dat seksueel geweld door pupillen en medewerkers voorkwam. Dit werd in mindere mate gerapporteerd dan fysiek en psychisch geweld. Beschrijvingen van seksueel geweld gepleegd door medewerkers worden alleen beschreven door pupillen uit de eerste twee tijdvakken, en niet door pupillen uit het laatste tijdvak.

Overig

In een aantal interviews kwam geweld jegens de eigen persoon ter sprake. Twee respondenten vertelden dat zij een zelfmoordpoging hadden gedaan en één cliënt vertelde dat hij automutilatie bij medepupillen had gezien. Vijf andere respondenten gaven aan dat het is voorgekomen dat een medebewoner een zelfmoordpoging deed. Eén oud-bewoner noemde de blootstelling aan alcohol- en drugsgebruik van medeciënten als ervaring met geweld: "Ja, daar leer je pas wat er allemaal is. Er kwamen af en toe harddruggebruikers. En die werden ook voor een nacht in zo'n crisisbed opgevangen. In winterperiodes was die aanloop groter. En eigenlijk ja, wat nergens anders meer te plaatsen is komt dan in dit soort instellingen uit. Dus ja, daar leer je wel wat, wat drugs en harddrugs en al dat soort dingen is en doen. En vechten. Alcohol idem dito. Je krijgt wel ineens alles om je heen, wat je eigenlijk gewoon niet kende."

Samengevat ervoeren de pupillen op wekelijkse tot dagelijkse basis fysiek en psychisch geweld, en in mindere mate met seksueel geweld. Bij alle vormen van geweld werden zowel pupillen als medewerkers genoemd als plegers. Fysiek geweld door medewerkers werd ervaren in reactie op geweld door pupillen, maar ook – meer in de vroege tijdvakken – als fysieke straffen in de vorm van schoppen of slaan met een liniaal of fysiek geweld zonder duidelijke aanleiding.

Seksueel geweld door medewerkers kwam alleen terug in de gesprekken met pupillen uit de eerste twee tijdvakken. Er werden verder geen opvallende verschillen over de tijdvakken opgemerkt.

3.2 Hoe kon het geweld gebeuren?

Bijna alle respondenten noemden één of meerdere oorzaken van ervaren geweld. Een aantal respondenten vertelde dat geweld door pupillen vaak voortkwam uit boosheid, verdriet en angst, waarvoor verschillende oorzaken werden aangedragen. Onder de meest genoemde oorzaken vielen herhaaldelijke overplaatsingen en wisselingen in pupillen en groepsleiders, wat zorgde voor onzekerheid en onrust en veranderingen in de hiërarchie op de groep, zoals geïllustreerd wordt in de volgende citaten:

Pupil: "En uiteindelijk toen ik vijf, toen ik zes of zo, of vijf-en-een-half, ik weet niet meer hoe oud ik was precies, toen ging ik naar heel veel groepen, heb ik ja, heb ik wel zeven, acht, misschien wel negen groepen gehad, als het niet meer is. Dat kan ik me allemaal niet meer herinneren, omdat het allemaal zo snel ging. Toen was ik geloof ik zes-en-een-half, toen ik bij <organisatie> terecht kwam, dat is nu <organisatie>, daar ben ik toen gebleven."

Interviewer: "zijn er in jouw herinnering in die tijd vervelende dingen gebeurd? Het is natuurlijk vervelend dat je zo vaak verhuisde."

Pupil: "Ehm, ja, daar word je gewoon agressief van."

Pupil: "Dan weet je op een gegeven moment niet waar je meer staat en dan ja, dan word je ja bang, {ehm} dan ga je dingen doen wat niet hoort. En dan ga je slaan, schoppen, met dingen gooien, agressief wezen."

Pupil: "Nou uiteindelijk ehm, zijn er wel heel veel mensen [jongeren] dus vertrokken, weet je wel, en toen keerde een beetje tijdelijk de rust terug, maar dan komen er weer nieuwe, en dan ja, is het weer raak."

Pupil: "En toen kwam ik op <groep> terecht. Toen, de grote jongens. Ik dacht, die jongens, daar wil ik ook graag bij horen, bij die jongens."

Begeleider: "Zie je, dat groepsgebeuren."

Pupil: "Ik heb gevochten als een leeuw, ik ben ook wel gespannen, over mijn toeren geweest."

Boosheid en agressief gedrag bij de pupillen ontstond ook wanneer groepsleiders hun afspraken niet nakwamen of wanneer ze zich gecontroleerd voelden door groepsleiders. Daarnaast vertelden enkele respondenten dat zij in het verleden soms geweld vertoonden door hun drugsverslaving die veroorzaakt was door de blootstelling aan het drugsgebruik van groepsgenoten. Ten slotte legde een aantal respondenten uit dat geweld door pupillen het resultaat was van het bij elkaar op de lip zitten. Zij gaven aan dat het geweld minder werd toen ze doorstroomden naar een begeleide woonvorm met meer nadruk op zelfstandigheid. Zij schreven dit toe aan de grotere privacy: "Op <organisatie> heb je gewoon je eigen kamer, dus dan heb je sowieso al niet dat je snel in conflict kan komen met iemand. Ook omdat je minder met anderen bent."

Samengevat werden er door de respondenten verschillende oorzaken van geweld genoemd, waarbij zij zich beperken tot oorzaken van geweld door pupillen. Vaak ging het hierbij om hun eigen gewelddadig gedrag. Als oorzaken noemden zij negatieve emoties vanwege wisselingen in de groepssamenstelling, het niet nakomen van afspraken en gecontroleerd worden door groepsleiders. Daarnaast werden drugsgebruik- en verslaving en het bij elkaar op de lip zitten als oorzaken van geweld genoemd door de pupillen.

3.3 Hoe is het geweld ervaren en welke invloed heeft dit gehad op het latere leven?

Korte termijn gevolgen

Op de vraag hoe het geweld destijds werd ervaren door de respondenten, vertelden zij bijna allemaal dat het iets was wat erbij hoorde: "Het was normaal". Dit ging voornamelijk over het fysieke en psychische geweld door andere pupillen en het fixeren door groepsleiders.

Pupil: "Je kreeg eten, je kreeg drinken, je kreeg ook af en toe en pak slaag."

Begeleider: "En je deelde ook af en toe even een pak slaag uit?"

Pupil: "Ja."

Pupil: "Ik was tien jaar en ik wist niet echt wat anders was of zo, dus, ik was dat wel een beetje gewend, dus. Ik was niet, het was wel raar, maar, gewoon niet dat ik er bang van werd of zo."

Pupil: "Ja, ze hadden wel toestemming ervoor, dus ze mochten het doen."

Hoewel de respondenten het fixeren door groepsleiders als onprettig ervoeren, waren zij bijna allemaal van mening dat dit een noodzakelijke maatregel was.

Interviewer: "En wat vond je er van dan, dat de groepsleiding dat deed?"

Pupil: "Ehm, de eerste keer dat ik het zag schrok ik er eigenlijk wel van, maar, maar soms is het wel echt nodig hoor."

Interviewer: "Om, om de bewoner dan op dat moment tegen te houden?"

Pupil: "Ja. Ook voor gevaar van anderen en voor zichzelf."

Desalniettemin gaven de meeste respondenten aan destijds ook last te hebben gehad van het geweld waarmee zij geconfronteerd werden. Zo leidde het fysieke of psychische geweld tot angst, eenzaamheid, verdriet en teleurstelling. Respondenten vertelden: "Je voelt je angstig, je bent alleen en {uh} verder niemand om je heen.", "bij de pubergroep ben ik wel echt bang geweest. [...] Je wordt ouder en dan weet je dat je voor je op moet komen. [...] Je moet laten zien dat je niet bang bent en sterk bent.", en "als ik naar de wc moest dan was het ook heel vaak dat ik echt, echt ging horen bij mijn deur van is er niemand op de gang. En dan ging ik snel naar de wc.". Ook het volgende citaat maakt duidelijk dat het geweld leidde tot negatieve emoties:

Pupil: "Je voelde je wel, een beetje, bang, maar ook ja, verdrietig voelde je je ook wel, teleurgesteld."

Interviewer: "Hmhm. En waar was je bang voor?"

Pupil: "Nou dat ik eh, een knal had ik al gehad, maar, gewoon dat, ja dat schelden, sommige scheldwoorden doen ook gewoon pijn."

Ook vertelde een aantal respondenten dat zij boos werden wanneer pedagogisch medewerkers hen fixeerden. Ten slotte werd er gesproken over lichamelijke verwondingen door het fixeren: "Ze hebben me wel eens vastgehouden en dan verkeerd, dat mijn hoofd heel hard op de grond knalde, dat ik gewoon, een bult, alles op mijn hoofd, dat was, blauwe plekken overal, omdat ze het een beetje verkeerd doen. Ze zeggen altijd: 'Ja we kunnen je ehm, niet verwonden', maar ehm, ik heb wel vaak dat ik dan met blauwe plekken of sneeën thuiskom, of krassen op mijn gezicht, of mijn nek. Ik heb zelfs een keer gehad dat ik een blauw oog had, toen."

Lange termijn negatieve gevolgen

Acht respondenten, die allen in het laatste tijdvak in een OBC hadden gewoond, gaven aan dat zij geen klachten meer hadden naar aanleiding van het geweld dat zij op de groep hadden meegemaakt. Sommigen van hen rapporteerden wel mentale problemen, maar zij zagen de

oorzaak hiervan in andere jeugdtrauma's. Als antwoord op de vraag of ze nog last hadden van het ervaren geweld op de groepen noemden zij bijvoorbeeld:

[...] Het is nu gewoon wat verminderd maar ik denk er soms nog wel eens aan terug. Ehm dat het bij sommige groepen wel heel erg leuk was en sommige niet.

Nee, totaal niet eigenlijk. [...] Dat is ook niet echt waar ik veel last van heb gehad. Ik heb er meer last van gehad dat ik {ehm}, zeg maar, dat ik in weekends altijd alleen was op de groep. Dat iedereen altijd naar huis mocht. Zoals ik al zei, van geen thuis hebben, zeg maar.

Bij de andere zes respondenten, waaronder alle respondenten die in de eerste twee tijdvakken in een OBC hadden gewoond, werd duidelijk dat het eerder meegemaakte geweld in de OBC's nog steeds veel impact had op hun functioneren. Zij rapporteerden fysieke klachten door het zelf gepleegde fysieke geweld, achterdocht jegens hulpverlening, angst, verdriet en boosheid. Zij noemden bijvoorbeeld:

Ja, [...] Ik voel dan nog heel veel eigenlijk. Het zelf nog proberen op te lossen. En de problemen bij mijzelf houden. En er niet over praten. En ik zit meestal aan overstroomde emmer.

Ik heb wel momenten als ik mensen zie die dat gedaan hebben, ja, dan krijg ik die blik terug soms. [...] Maar toch blijf ik wel sterk in mijn voeten blijven staan. Eh, want ik weet nu ook van eh als het gebeurt dat ik voor mijn eigen moet opkomen. En, soms dan val ik terug en soms dan weet ik ook wel zeker wel van wat ik kan doen. En eh, ja dat zijn wel momenten dat ik eh, ja eh, ja, die dingen, dat ik het dan wel terug zie, het verleden ja.

Eén respondent benoemde dat hij door geweld door hemzelf en groepsleiders vaak weggestuurd en overgeplaatst werd, waardoor hij achterdochtig werd, zijn schoolloopbaan stagneerde en hij moeite kreeg met het aangaan van vriendschappen. Bovendien deed hij een zelfmoordpoging als gevolg van seksueel geweld door een groepsleider. Ook noemde hij bepaalde situaties nog altijd uit de weg te gaan vanwege de associatie met het ervaren seksueel misbruik: "Je gaat er gewoon voor weg (...), en ja, voor misbruik idem dito. Als je denkt dat je mij met een groep onder de douche krijgt, ja forget it. Dus voetballen en dat soort dingen, dat gaat niet gebeuren."

Reacties op ervaringen met geweld

Op de vraag hoe de respondenten destijds reageerden op geweld, gaf een aantal van hen aan dat zij zich terugtrokken, door bijvoorbeeld naar hun kamer te gaan. Een aantal respondenten vertelde dat zij dit konden neerleggen bij de groepsleiding, maar niet alle respondenten hadden het idee dat de groepsleiding hier dan ook echt iets mee deed. Dit wordt geïllustreerd in het volgende citaat:

Interviewer: "Ja. Ja. En de keren dat je wel iets verteld hebt dan.. Had je toen het gevoel dat er wel iets mee werd gedaan?"

Pupil: "Weinig. Weinig. Erg weinig."

Interviewer: "Ja. Dus het was meer, je verhaal doen, en dan weer afronden?"

Pupil: "Ja."

Ook vertelde een aantal respondenten dat ze hierover konden praten met familie of vrienden, en dat hun ouders zich dan zorgen maakten over hun gesteldheid. Één oud-bewoner noemde dat hij na seksueel geweld door een pedagogisch medewerker aangifte deed bij de politie, maar dat zij hem niet serieus namen. Mede hierdoor onttrok hij zich van hulpverlening. Een andere oud-bewoner geeft aan dat de kindbescherming zijn melding en de meldingen van zijn medepupillen over seksueel geweld door fraters (groepsleiding) eerst niet serieus namen, maar dat hier verandering in kwam toen zij hen dossiers overhandigden. Toen de kindbescherming deze misstanden aan het licht bracht, is de instelling tijdelijk gesloten.

Op de vraag hoe door de instelling gereageerd werd op geweld gaven bijna alle respondenten aan dat – wanneer pupillen fysiek geweld vertoonden – groepsleiders fysiek ingrepen door middel van fixeren. Tevens vertelde één respondent dat groepsleiders soms de politie inschakelden wanneer zij hem (de respondent zelf) niet onder controle kregen, en vertelde een andere respondent dat de telefoons van de pupillen ingenomen werden na het verspreiden van naaktfoto's van één van de pupillen.

3.4 Adviezen van (oud-)pupillen aan groepsleiders in OBC's

Tijdens de gesprekken noemden veel respondenten wat zij graag anders hadden willen zien in de bejegening door groepsleiders. Een aantal respondenten noemde dat in plaats van fysiek ingrijpen, groepsleiders pupillen de mogelijkheid zouden moeten geven om af te koelen en daarna met hen in gesprek zouden moeten gaan. Ook noemde een aantal respondenten dat het beter zou zijn om per pupil te bekijken wat er ingezet kan worden wanneer hij of zij boos is of welke vrijheden hij of zij aankan, in plaats van alle pupillen dezelfde maatregelen op te leggen. Als voorbeeld werd hierbij het gebruik van signaleringsplannen genoemd:

Pupil: "Ehm, daar had je zeg maar een 'lekker in je vel-schema'. En, daar staat dan op hoe de leiding met je om doet en zo, en wat ze signaleren als je bijvoorbeeld verdrietig bent, of boos bent, en wat je bij die dingen moet doen. Dus, bij mij was het dan met rust laten. En dan, ehm, kwam ik of zelf wel weer naar de leiding ehm, om te praten of de leiding als ik rustig was naar mij om te praten. En zo ging het altijd wel goed." [...] En iedereen had zijn eigen 'lekker in je vel-schema'. Voor iedereen was die anders.

Interviewer: "En die maakte je dan samen met de groepsleiding?"

Pupil: "Ja."

Ook noemde een aantal respondenten dat groepsleiders de pupillen serieus zouden moeten nemen en rekening moeten houden met hun behoeften. Zo zei een respondent: "Praat niet over mij, maar praat met mij." Een andere respondent gaf aan het belangrijk te vinden om betrokken te worden bij het maken van beslissingen op de groep, en dat – wanneer bepaalde wensen van pupillen niet in vervulling kunnen gaan, dit moet worden toegelicht en samen met hen naar andere oplossingen moet worden gezocht. Tevens vertelde hij dat een goede voorbereiding op uitstroom belangrijk is en dat er nazorg beschikbaar moet zijn. Verder noemde een respondent dat groepsleiders goed moeten rapporteren zodat afspraken niet vergeten worden en dat zij transparant moeten zijn naar cliënten.

4. Samenvattende conclusies

4.1 Wat is er gebeurd?

De oud-pupillen gaven aan dat fysiek en psychisch geweld door pupillen en medewerkers op wekelijkse tot dagelijkse basis voorkwamen in alle drie de tijdvakken, net als – zij het in mindere mate – seksueel geweld. Bij fysiek geweld gepleegd door medewerkers kwam een verschil tussen de tijdvakken naar voren. Waar oud-pupillen uit eerdere tijdvakken spraken over fysieke disciplinerende door de groepsleiding als zij ongehoorzaam of brutaal waren, waarbij zij geschopt werden of geslagen met een liniaal of stok, spraken oud-pupillen uit het laatste tijdvak hier niet over. Dit verschil sluit aan bij veranderingen in hoe er in de samenleving gedacht werd over opvoeding en disciplinerende, waarbij fysiek straffen steeds minder geaccepteerd werd als manier om jongeren op te voeden (De Swaan, 1997). Hoewel op basis hiervan ook een verschil tussen de tijdvakken in reacties van medewerkers op agressie en geweld van pupillen verwacht zou kunnen worden, gaven oud-pupillen over alle tijdvakken aan dat medewerkers met fysiek geweld reageerden op agressie van pupillen. Dit deden zij door pupillen vast te pakken, te fixeren en naar een andere ruimte te begeleiden, wat door alle respondenten als geweld ervaren werd. Uit de interviews kan niet gedestilleerd worden of de manier waarop fysieke ingrepen uitgevoerd werden of de frequentie waarmee fysiek werd ingegrepen over de tijd veranderd is.

Psychisch geweld door medepupillen was door meer respondenten en op regelmatigere basis ervaren dan psychisch geweld door medewerkers. In ervaringen met psychisch geweld kwamen er geen duidelijke verschillen over de tijd naar voren. Ervaren met seksueel geweld werden, ten opzichte van ervaringen met fysiek en psychisch geweld, door minder respondenten genoemd. Deze respondenten spraken over vormen van seksueel geweld die met regelmaat voorkwamen, zoals onnodige aanrakingen en betastingen door medepupillen en medewerkers, het onnodig en ongewenst moeten ontkleden en het verspreiden van naaktfoto's, en over vormen van seksueel geweld waarbij het om één of enkele incidenten ging, met name bij ongewenste seks met medepupillen of medewerkers. Seksueel geweld door medewerkers werd alleen beschreven door twee respondenten uit de eerste twee tijdvakken, en niet door pupillen uit het laatste tijdvak. Gezien de kleine steekproef is het echter voorbarig om op basis van deze bronstudie uitspraken te doen over eventuele veranderingen in seksueel geweld door medewerkers over de tijd. Uit de beschrijvingen van beide respondenten werd duidelijk dat er bij het seksueel geweld door medewerkers sprake was van machtsongelijkheid en misbruik daarvan, waarvan één van de respondenten gedurende een lange tijd op frequente basis slachtoffer was. De beschrijvingen van seksueel geweld gepleegd door pupillen onderling suggereren dat moeite met het aangeven en respecteren van grenzen mee kan hebben gespeeld in het ontstaan van het geweld, net als onduidelijkheid over wat toelaatbaar en ontoelaatbaar seksueel gedrag is. Deze eigenschappen maken jongeren met een LVB kwetsbaar voor seksueel geweld (Wissink, van Vugt, Moonen, Stams, & Hendriks, 2015).

4.2 Hoe kon het geweld gebeuren?

Hoewel de interviews gericht waren op ervaringen met geweld en de invloed van het ervaren geweld, kwamen in bijna alle interviews één of meerdere oorzaken van ervaren geweld naar voren. Hierbij ging het vooral om oorzaken van geweld door pupillen (en vaak van eigen gewelddadig gedrag), en soms door fysiek geweld van medewerkers als reactie daarop. Om dit te kunnen plaatsen is het belangrijk om te benadrukken dat deze oorzaken genoemd zijn in relatie tot de besproken ervaringen van de respondenten, en niet als reactie op een open vraag over mogelijke oorzaken van geweld in OBC's.

De respondenten gaven aan dat geweld bij henzelf of andere pupillen vaak voortkwam uit boosheid, verdriet en angst, waarvoor verschillende oorzaken werden gezien. Op individueel niveau kwamen eigen (herhaaldelijke) overplaatsingen meermaals aan bod, en op groepsniveau de vele wisselingen in groepssamenstelling en begeleiding. Deze veranderingen zorgden voor onzekerheid en onrust. Ook werd genoemd dat door wisselingen in groepssamenstelling de hiërarchie op de groep opnieuw bevochten moest worden, met geweld als resultaat. Pupillen gaven aan dat ze zich moesten verdedigen en daardoor zelf gewelddadig konden worden. Ook de positie ten opzichte van groepsleiders, die als controlerend ervaren werden of afspraken niet nakwamen, leidde volgens de respondenten tot boos en agressief gedrag bij pupillen. Boosheid en conflicten werden daarnaast toegeschreven aan het samenleven op de groep, waarbij de pupillen veel tijd met elkaar moesten doorbrengen en de privacy beperkt was. Een respondent uit een vroeg tijdvak noemde drugsgebruik- en verslaving, waarvan het ontstaan toegeschreven werd aan de blootstelling aan drugs in de instelling, als veroorzaker van het eigen gewelddadig gedrag.

De genoemde oorzaken maken duidelijk dat agressie en geweld bij pupillen werden gezien als een reactie op stressvolle of bedreigende situaties die vaak samenhangen met de organisatie van de zorg, de cultuur in de instelling en de leefomgeving. Deze treffende inzichten benadrukken dat het – met het oog op de benodigde reactie door medewerkers – belangrijk is om de achterliggende oorzaken van gewelddadig gedrag bij pupillen te kennen, net als de behoeften van de pupil (Knotter, 2019). Uit de interviews bleek dat de respondenten fysiek geweld door medewerkers in de vorm van fysieke ingrepen zagen als reactie op eigen gewelddadig gedrag of dat van medepupillen. Uit onderzoek is bekend dat factoren in de leefomgeving, organisatie en cultuur in de instelling – waaronder factoren die de respondenten beschreven als oorzaken van eigen gewelddadig gedrag – een rol kunnen spelen in beheersmatig handelen en het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen door medewerkers (Knotter, 2019; White, Holland, Marsland, & Oakes, 2003).

4.3 Hoe is het geweld ervaren en welke invloed heeft dit gehad op het latere leven?

De oud-pupillen die geïnterviewd zijn leken het fysiek en psychisch geweld waarover zij rapporteerden te hebben ervaren als iets wat "erbij hoorde". Het fysiek ingrijpen door medewerkers, dat onprettig was en gepaard ging met meer boosheid en soms ook verwondingen, was volgens hen soms wel noodzakelijk. Desalniettemin gaven de meeste respondenten aan destijds ook last te hebben gehad van het geweld waarmee zij geconfronteerd werden. Zo leidde het fysieke of psychische geweld tot angst, eenzaamheid, verdriet en teleurstelling, wat aansluit bij eerder onderzoek op dit gebied (Fish & Culshaw, 2005; Meehan, Vermeer & Windsor 2000). De oud-pupillen reageerden op geweld door zich terug te trekken, bijvoorbeeld door naar hun kamer te gaan, of door erover te praten met familie, vrienden of met de groepsleiding. Praten met de groepsleiding had volgens enkelen echter weinig zin, omdat er weinig mee gedaan werd. Dit kan de negatieve impact van het geweld versterkt hebben.

Bij zes respondenten, waaronder alle respondenten die in de eerste twee tijdvakken in een OBC hadden gewoond, had het eerder meegemaakte geweld in de OBC's nog steeds veel impact op hun functioneren. Zij rapporteerden fysieke klachten door zelf gepleegd fysiek geweld en mentale gevolgen van het ervaren geweld, zoals angst, verdriet en boosheid. Deze mentale gevolgen werden in verband gebracht met een gestagneerde schoolloopbaan, achterdocht jegens anderen en de hulpverlening in het bijzonder, het uit de weg gaan van bepaalde situaties en moeite met het aangaan van vriendschappen. Respondenten die slachtoffer waren van seksueel geweld door medewerkers ervoeren hiervan nog steeds de gevolgen. Het geweld zelf, maar ook het niet geloofd worden door instanties wanneer ze aan de bel trokken had voor een blijvende impact gezorgd en bij één respondent tot een zelfmoordpoging.

De respondenten uit het laatste tijdvak rapporteerden, in tegenstelling tot de respondenten uit de eerste twee tijdvakken, meestal geen lange termijn gevolgen. Mogelijk ervoeren ze deze niet, spraken ze er liever niet over of ervoeren ze mogelijke gevolgen van geweld niet als problematisch omdat het geweld voor hen hoorde bij de leefomgeving. Omdat de meeste respondenten uit dit tijdvak de instellingen relatief kort geleden verlaten hadden, kan het zijn dat zij nog minder mogelijkheid hebben gehad om de reflecteren op het meegemaakte geweld en de mogelijke impact daarvan. Ook kan deze perceptie een gevolg zijn van de LVB, die het leggen van oorzaak-gevolg relaties bemoeilijkt waardoor het voor lastiger is om klachten te relateren aan eerdere ervaringen met geweld.

4.4 Beperkingen

In deze bronstudie is getracht de visie van (oud-)pupillen op ervaringen met geweld in de OBC's waar zij gewoond hebben zo goed mogelijk in kaart te brengen. Hoewel er veel inspanningen zijn verricht om dit onderzoek onder de aandacht te brengen van (oud-) pupillen en hen te informeren over de mogelijkheid om met de onderzoekers in gesprek te gaan over het wonen in de instellingen en eventuele ervaringen met geweld, bleek het lastig om respondenten te vinden. Dit gold voor pupillen uit alle tijdvakken, maar in het bijzonder voor respondenten die in de twee eerste tijdvakken in een OBC hadden gewoond. Het is onduidelijk of het onderzoek, ondanks alle inspanningen van vele tussenpersonen met korte lijntjes naar oud-pupillen, toch weinig bekendheid heeft gekregen onder (oud-)pupillen en/of dat zij geen interesse hadden om hierover te praten of hier mogelijk huiverig voor waren. De steekproef waarop dit onderzoek gebaseerd is als gevolg klein ($N = 14$), waarbij de respondenten niet gelijk verdeeld zijn over de verschillende tijdvakken. Hierdoor is het onmogelijk om uitspraken te doen over de visie van de gehele populatie pupillen die verbleven in OBC's tussen 1945 en 2018.

Een andere beperking betreft de opzet van het onderzoek. Zeker gezien de gevoeligheid van het onderwerp had het de voorkeur gehad om meer tijd te nemen voor kennismaking en het interview, bijvoorbeeld door meerdere gesprekken te plannen. Hiervoor is niet gekozen vanwege de looptijd van dit onderzoek, maar dit had ten goede kunnen komen aan het vertrouwen in de onderzoeker en aan de ruimte die de respondenten voelden om uiting te geven aan hun ervaringen in het verleden en de gevolgen daarvan.

4.5 Slotconclusie

Ondanks de beperkingen worden de resultaten van dit onderzoek gezien als een belangrijke toevoeging aan onderzoek naar residentiële zorg voor jongeren met een LVB. De resultaten maken duidelijk dat pupillen in deze setting fysiek, psychisch en seksueel geweld ervaren door pupillen en medewerkers. Hoewel fysiek en psychisch geweld in de instellingen vaak als normaal lijkt te worden beschouwd door pupillen, ervaren zij hier ook last van, zowel fysiek als mentaal. Vooral de oud-pupillen die in eerdere tijdvakken in een instelling woonden, slachtoffers van seksueel geweld door medewerkers in het bijzonder, ervaren ook op de lange termijn gevolgen van het meegemaakte geweld.

De resultaten laten daarnaast zien dat (oud-) pupillen treffende inzichten hebben in het ontstaan van geweld en waardevolle ideeën over oplossingen om geweld te voorkomen. Zo werden transparant werken en op maat gemaakte signaleringsplannen genoemd als middelen om gewelddadig gedrag bij pupillen te voorkomen, en werd laten afkoelen genoemd als alternatief van fysiek ingrijpen bij gewelddadig gedrag. De interviews onderstrepen hoe belangrijk pupillen het vinden om serieus genomen te worden, dat er rekening wordt gehouden met hun behoeften en dat zij betrokken worden bij beslissingen. Dit wordt ook duidelijk in het volgende afsluitende citaat:

“Praat niet over mij, maar praat met mij.”

Referenties

de Swaan, A. (1997). *De mens is de mens een zorg: Opstellen 1971-1981*. Amsterdam: Meulenhoff.

Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom Onderwijs.

Fish, R., & Culshaw, E. (2005). The last resort? Staff and client perspectives on physical intervention. *Journal of intellectual disabilities, 9*, 93-107.

Knotter, M. H. (2019). The whole is more. A Contextual Perspective on Attitudes and Reactions of Staff Towards Aggressive Behaviour of Clients with ID in Residential Institutions. Universiteit van Amsterdam.

Meehan, T., Vermeer, C., & Windsor, C. (2000). Patients' perceptions of seclusion: a qualitative investigation. *Journal of Advanced Nursing, 31*, 370-377.

White, C., Holland, E., Marsland, D. & Oakes, P. (2003). The identification of environments and cultures that promote the abuse of people with intellectual disabilities: A review of the literature," *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 16*, 1-9.

Wissink, I., van Vugt, E., Moonen, X., Stams, G, & Hendriks, J. (2015). Sexual abuse involving children with an intellectual disability (ID): A narrative review. *Research in Developmental Disabilities, 36*, 20-35.

Bijlage: Interviewleidraad 'geweld in jeugdzorg' LVB

Instructies Interviewer:

- Onderstaande tekst kan worden gehanteerd als leidraad. Echter geldt: wat de geïnterviewde aandraagt is leidend. Mocht de geïnterviewde zelf beginnen te vertellen over een bepaalde gebeurtenis dan haakt de interviewer hier op in.
- Mensen met een LVB kunnen weinig met taal, daardoor liggen er drie fouten op de loer: meer taal gebruiken, harder praten en voorbeelden geven. Niet doen! Een duidelijke vraag is belangrijk. Vrij lang tellen (verwerkingstijd lang) dus veel tijd geven. Aandachtspanne; inschatten welke vragen echt nodig zijn. Open vraag met aanmoedigingsvragen; Heb je nog andere voorbeelden? Was dit alleen bij jou of ook bij anderen. Geen waarom vraag! Ja/nee vragen voorkomen.

Introductie

"Hallo ..., Fijn dat je er bent!

Jij hebt gezegd dat je mee wilt doen aan een gesprek. Dit gesprek gaat over het wonen op een groep. Het gaat ook over gedrag op een groep. Bijvoorbeeld slaan, schoppen, schelden, of seksuele dingen die je niet wilt. Soms doen andere kinderen die dingen, maar het kan ook dat mensen die op de groep werken dat doen.

Dit gesprek duurt ongeveer een uur. Het is belangrijk dat je dit weet:

- *Je mag 'STOP' zeggen als je wilt stoppen.*
- *Je mag 'Pauze' zeggen als je pauze wilt.*
- *Als je ergens niet over wilt praten, dan hoeft dit niet.*

- *We praten met veel mensen die op een groep wonen. De uitkomst van die gesprekken wordt opgeschreven in een verslag. Alles wat je vertelt wordt anoniem gebruikt. Dit betekent dat jouw naam niet gebruikt zal worden, alleen jouw verhaal (bij huidige pupillen: vul aan dat groepsleiding en groepsgenoten hier dus ook niets over te horen krijgen). De onderzoekers moeten de informatie over jou geheim houden.*
- *Dit onderzoek is niet gevaarlijk voor je gezondheid of je veiligheid.*
- *Als je vragen hebt over dit onderzoek kun je mij altijd bellen of e-mailen. Mijn nummer staat op deze brief (overhandig infobrief). Deze brief is voor jou. In deze brief staat ook wat ik net heb verteld.*

Hebben we de informatie over dit onderzoek goed uitgelegd en wil je meedoen? Zet dan alsjeblieft op het toestemmingsformulier je handtekening en bewaar deze brief.

- *Vraag deelnemer (X) of hij/zij nog vragen heeft. Bespreek met X of 'STOP' en 'PAUZE' oké is, of dat hij/zij nog een bepaald teken wilt afspreken om grenzen aan te geven, bijvoorbeeld hand op tafel.*
- *Interviewer legt volgende onderdelen op tafel:*
 - *Pictobladen geweld*
 - *Grote Tijdslijn (magneet/whiteboard)*

Start Interview – Thema 1: Incidenten van geweld + plaatsingen/verloop van zorg

1. *Jij hebt (vroeger) op een groep(en) gewoond. Is er op deze groep wel eens iets vervelends gebeurd?* Laat X vertellen. Betrek de picto-bladen in het gesprek. Vraag indien nodig aan X of hij/zij kan vertellen wat er zich op de picto's afspeelt. Vraag vervolgens of X iets dergelijks ook wel eens heeft meegemaakt.

Wanneer X over een bepaalde vorm van geweld begint te vertellen doorvragen met:

- o *wat gebeurde er?*
 - o *was dit door kinderen uit de groep of door mensen die er werkten?*
 - o *is dit 1 keer gebeurd of vaker?*
Indien vaker: kun je vertellen hoe vaak. Was dat bijvoorbeeld elke week wel een keer, of elke dag?
 - o *waren er andere mensen bij?*
2. *Wat deed jij als (zoiets) op die groep gebeurde?* Doorvragen met:
 - o *werd je boos/bang of verdrietig?*
 - o *heb je iemand verteld dat er iets gebeurd was?*
 - o *aan wie heb je dit verteld?*
 - o *wat zei ... toen?*
 - o *heeft ... er iets mee gedaan? Bijvoorbeeld ingetypt in de computer?*
 - o *hoorden andere mensen het daarna ook? Wie? (vrienden, familie, ouders, politie, leiding)*
 - o *wat vonden zij ervan toen ze het hoorden?*
 3. Alleen wanneer X het aan niemand verteld heeft: *Kun je vertellen waarom je het aan niemand verteld hebt?* Doorvragen met:
 - o *Waar was je bang voor?*
 4. Alleen wanneer het geweld meerdere malen gebeurde: *Wanneer stopte het? Hoe kwam het dat het stopte?*
 5. Selecteer samen de pictokaart(jes) m.b.t. de genoemde geweldvorm. Vraag X of hij weet hoe oud hij was toen dit gebeurde. Plak samen de pictokaart(jes) op de juiste plek op de tijdslijn. Vraag X naar de betreffende groep:
 - o *Op welke groep zat je toen (waar, welke organisatie)?*
 - o *Hoe oud was je toen je op deze groep kwam wonen?*
 - o *Hoe oud was je toen je bij deze groep weg ging?*
 - o *Wat vond je van deze groep (los van incident)?*

Noteer de verkregen informatie op de tijdslijn.

****Mogelijk komt punt 5 al naar voren tijdens het bespreken van punt 1 t/m 4. Interviewer schat in of het op dat moment al handig is de kaartjes te plakken, of dat dit aan het einde gebeurt.****

Na het doorlopen van punt 1 t/m 5 vraagt de interviewer aan X of er nog andere vervelende dingen hebben plaatsgevonden op dezelfde of een andere groep. Stap 1 t/m 4 worden opnieuw doorlopen. Wanneer er na het doorlopen van incidenten van geweld nog gaten openblijven op de tijdslijn, vraagt interviewer aan X waar hij/zij in de tussentijd woonde en hoe het op deze plek was. Ook dit wordt ingevuld op tijdslijn.

Thema 2: Invloed van geweld op latere leeftijd

Introductie: *Ik wil nu graag praten over hoe het nu met je gaat.*

1. *Hoe vind je je leven nu? Welk cijfer zou je je leven willen geven op een schaal van 0 t/m 10, waarbij 0 super slecht, een 6 is net voldoende en 10 is super goed. Alle cijfers ertussen kunnen ook.*
2. *Ik heb een paar vragen over jouw leven nu. **Interviewer vult op basis van antwoorden onderstaande tabel in***

	ja	nee
<i>Hebt u betaald werk?</i>		
<i>Bent u met pensioen?</i>		
<i>Bent u gehuwd of woont u samen?</i>		
<i>Hebt u kinderen?</i>		

3. *Hoe is je gezondheid?*
 - *Heb je problemen met lopen?*
 - *Heb je problemen met wassen of aankleden?*
 - *Heb je problemen met dagelijkse activiteiten?*
 - *Heb je pijn/of klachten?*
 - *Ben je angstig of somber?*
4. *Heb je nog last van de dingen die vroeger gebeurd zijn? Doorvragen met:*
 - *Wat voel je als je last hiervan hebt?*
 - *Heb je hier nog vaak last van?*
 - *Wat doe je als je hier last van hebt?*
 - *Krijg je hier hulp bij?*
 - *Wat heeft geholpen?*
5. *Heb je nog tips voor mensen die werken bij een instelling/woongroep?*

Thema 3: ACE

****De interviewer schat nu in (op basis van verstreken tijd en stemming/ingeschatte mogelijkheden van X) of X (nog) in staat is om ook de vragenlijsten te beantwoorden.****

Thema 4: Afronding interview

Ik heb alle vragen gesteld die ik wilde stellen. Heb jij nog iets wat je wil vertellen?

Ik wil je ontzettend bedanken voor je verhaal.

Als je last hebt/krijgt van de dingen die vroeger zijn gebeurd, kan ik dat zeggen tegen <<naam vertrouwenspersoon>>. Hij/zij kan je dan helpen. Wil je dat of is dat niet nodig?